

Burgerschap en GLF – oefenen in democratie

“Een vrije samenleving is een morele prestatie” schrijft Jonathan Sacks (Moraal, 2020, 17). In het Westen is deze waarheid volgens hem de afgelopen vijftig jaar vergeten, genegeerd of ontkend. Men is de vrije- en open samenleving als een vanzelfsprekendheid gaan beschouwen, zonder te beseffen dat ze het resultaat is van een langdurig en moeizaam (moreel en spiritueel) proces. Het gevolg: “De liberale democratie in het Verenigd Koninkrijk, Europa en de Verenigde Staten zit in de gevarezone. Dat geldt voor alles waar deze democratieën voor staan in termen van vrijheid, waardigheid, compassie en rechten.” (Moraal, 18).

Ook het CLV staat als school in de traditie die gekenmerkt wordt door vrijheid, openheid en naastenliefde. Vanuit onze christelijke identiteit begrijpen we dat deze waarden geen vanzelfsprekend gevolg zijn van een natuurlijk proces maar dat ze het resultaat zijn van een eeuwenoude traditie, die door de tijd heen is ingesleten en deel is geworden van ons culturele DNA. Juist vanuit dit begrip zijn we ons ervan bewust dat de democratische samenleving kwetsbaar is. Voortdurend zijn er machten en krachten - van chaos en wanorde aan de ene kant en onderdrukking en overheersing aan de andere kant - die haar bedreigen. Naar haar aard schept ze namelijk ruimte voor andersdenkenden en in potentie dus ook voor ondemocratische en gesloten overtuigingen. Met een meerderheid aan andersdenkenden zou op democratische wijze de democratie zelfs afgeschaft kunnen worden.

Op het CLV zien we democratie daarom als meer dan een manier om politiek te bedrijven of een staat in te richten. *Its a way of life* zouden de Amerikanen zeggen. Een democratisch mens gelooft in een vrije-, open- en rechtvaardige samenleving. Het maakt deel uit van diens morele overtuigingen en van diens culturele en spirituele DNA. Dit soort overtuigingen laten zich echter niet opleggen of afdwingen. Dwang en drang zijn immers kenmerken van een ondemocratische, dictatoriale, samenleving. Daarom moet democratie steeds weer, bij iedere generatie, overgedragen en aangeleerd worden in een proces van kennis, dialoog en reflectie. Het PO en VO lenen zich hier bij uitstek voor. Er zijn nauwelijks vergelijkbare plaatsen in onze samenleving waar zoveel diversiteit in levensbeschouwelijk-, politiek-, sociaal- en economisch opzicht samenkomt. Dit biedt uitgelezen kansen voor het democratische leerproces, ook op het CLV.

CLV en het vak GLF

In de aanloop naar de herziening van de tweede fase in 2007 heeft het CLV gekozen voor de ontwikkeling van een eigen vak. “Geloof, Leven en Filosofie”.

Geloof, Leven en Filosofie is een schooleigen examenvak. Het vak wordt continue op maat gemaakt: het biedt eigentijdse invulling van christelijke, klassieke en verlichtingsidealen die kenmerkend zijn voor onze school. Ken jezelf, onderzoek jezelf.

Wat is de inhoudelijke basis?

De basis van GLF is antropologie en reflectie. De basisvragen zijn: wat is mens-zijn? hoe zie ik mijn eigen mens-zijn? en wat bepaalt onze manier van denken over mens-zijn?

Vanuit deze vragen komt een breed palet aan kennis uit de humaniora ter sprake. Wij verkennen relevante vakgebieden: antropologie, ethiek, pedagogiek, ontologie, metafysica, psychologie, wetenschapsfilosofie en levensfilosofie. Altijd blijven die vragen ruisen: wat is mens-zijn en hoe zit dat bij mij?

Waar komt dit vak vandaan?

In 2004 opende de overheid de mogelijkheid om – onder strikte voorwaarden – een schooleigen examenvak te ontwerpen voor havo en vwo. Op onze school werd deze kans aangegrepen door een vijftal docenten. Oud-rector van het CLV Evert van Baren steunde dit proces, Christine Keemink begeleidde het proces als afdelingsleider vwo. Er kwam een vakontwerp waarvan de kwaliteit werd getoetst en bekrachtigd door de Universiteit Leiden (vwo) en de Christelijke Hogeschool Ede (havo).

In 2007 gingen we van start met een vwo-groep. De lessen werden ingevuld door collega's Nederlands, Kunst, en Godsdienst. Iedere docent gaf aanvankelijk les over zijn eigen specialiteit. Het vakontwerp was competentiegericht en er was veel keuzeruimte voor de leerling.

In de loop der jaren veranderde er veel: Er kwam een havo-groep bij. We gingen werken met één docent per klas per jaar. De godsdienstachtige modules vielen af – geen verdiepingsmodules meer over islam, exegese of New Age. Er kwam een talentlijn Storytelling als inleiding en onderbouw voor dit vak. Veel modules werden doorontwikkeld. Zo verbeterden we ons leeraanbod continue, geleid door principes van werkbaarheid, inhoudelijkheid en kwaliteit en ook door de twinkellende ogen van de leerlingen. Op initiatief van leerlingen werd al snel met een jaarlijkse internationale reis begonnen en ook de community kwam erbij: een bruisend palet van bijeenkomsten over vakrelevante gedachten en ideeën; bijeenkomsten die door de leerlingen zelf georganiseerd worden.

Hoe ziet de vakinhoud er nu uit?

Het vak heeft zich inhoudelijk inmiddels uitgekristalliseerd rondom vier leerlijnen:

- * Filosofie,
- * Psychologie,
- * Reflectie
- * Overtuigingen

Binnen deze lijnen worden leerlingen ingewijd in een scala aan thema's:

Uit de filosofie: Antropologie, cultuurfilosofie, metafysica, ontologie, wetenschapsfilosofie, levensfilosofie

Uit de psychologie: toegepaste psychologie, stromingen in de psychologie, psychodiagnostiek en pedagogiek

Reflectieve modules: retraite, zelfonderzoek, oriëntatie op de opvoeding, oriëntatie op de levensfilosofie, transcultureel onderzoek.

Oriëntatie op overtuigingen: Leerlingen bieden elkaar een waaier aan overtuigingen aan (in de community), daarnaast oriënteren we ons op verschillende overtuigingen over wetenschap, overtuigingen over geest en overtuigingen over cultuur.

Hoe ziet de vakdidactiek er nu uit?

Didactisch is het vak is een combi van overdracht en constructie.

Enerzijds
worden onze

jonge deelnemers ingewijd in grote antropologische vragen, tradities en kennissystemen, anderzijds worden ze uitgedaagd om daarin of daarnaast hun eigen gedachten te construeren, te toetsen of uit te verbouwen. Daarin bestaan nauwelijks foute antwoorden, maar wel onverantwoorde antwoorden. Bij GLF wordt de leerling gevraagd de eigen gedachten te relateren aan grote gedachten van anderen.

Creativiteit wordt ook gevraagd bij het ontwerpen van een community-event. Zo'n event is een interessante bijeenkomst, meestal bedoeld voor geïnteresseerde GLF'ers, maar vaak ook voor geïnteresseerde buitenstaanders. In zo'n event wordt een inhoudelijk thema behandeld, meestal met medewerking van een externe deskundige.

Kwaliteit

De kwaliteit van het vak wordt professioneel beoordeeld en gewaarborgd. Onder begeleiding van Verus wordt ons vak begeleid en doorgelicht in een cyclus van jaarlijkse visitaties. In dit systeem van onderlinge collegiale visitaties participeren vier scholen. Ook deze partnerscholen hebben een schooleigen examenvak ingevoerd. Dit zijn: het Greijdanus in Zwolle, het Pieter Zandt in Kampen en De Gereformeerde Scholengemeenschap Rotterdam. Onze onderlinge visitaties zijn weliswaar vriendschappelijk, maar niet vrijblijvend. De deelnemende scholen drijven elkaar tot reflectie en kwaliteit. Komend jaar komen de collega's op het CLV.

Rendement

Deze leerlingen werken op topniveau aan het kaderen van gedachten over zichzelf en de wereld om hen heen. Dat zou soft kunnen zijn, maar dat is het niet: er gelden kwaliteitseisen en de verworven cognities en vaardigheden worden op waarde getoetst.

Het filosofische element stimuleert kritisch denken. Sommige leerlingen geven aan dat zij GLF ervaren als het enige vak op school waarbij kritisch denken wordt aangemoedigd.

Leerlingen die het vak gekozen hebben waarderen het vak bovenmatig. Dat merken we in de lessen en op de gangen. Ooit was het decanaat gewend deze tevredenheid te meten. Steeds stond GLF toen eenzaam bovenaan als het meest gewaardeerde keuzevak.

Leerlingen waarderen de community, de reis en de retraite, maar ook het slimme, overstijgende en het verbindende karakter van dit vak. En het is natuurlijk ook echt fijn om een omgeving met begrippen, gesprekspartners en kaders aangereikt te krijgen waardoor je jezelf en de mensen om je heen beter snapt.

De reacties van oud-leerlingen zijn altijd positief en regelmatig maken ze ons verlegen met hun loftuitingen. Zij noemen dan de sfeer, maar meestal inhoudelijke dingen. De modules psychologie blijken bijvoorbeeld een geweldige opstap bij een academische studie psychologie, het denken over ethiek is een fijne opstap bij de studie rechtsgeleerdheid en iemand merkte dat hij veel makkelijker reflecteert dan zijn jaargenoten zag daarbij een oorzakelijk verband met dit vak.

De pluspunten van het vak op een rijtje:

- Het vak werkt aan leerbehoeften die voor veel sensitieve jonge mensen echt belangrijk zijn.
- Het vak is intrinsiek overstijgend van karakter.
- Het vak leidt op tot kritisch denken.
- Het vak doet een beroep op creativiteit.
- Het vak wordt als leuk, belangrijk en leerzaam ervaren.
- Het vak heeft met de CLV talentlijn Storytelling een doorlopende leerlijn in de onderbouw.
- Alle lesmethodes worden in eigen beheer ontwikkeld en geproduceerd.
- Het vak wordt voortdurend doorontwikkeld en getoetst op relevantie voor onze leerlingen.
- Het vak is ontwikkeld vanuit het hart van het CLV.
- Het vak is inclusief: het is beschouwend en het eigen oordeel wordt nooit verabsoluteerd.
- Het vak heeft een goede naam en draagt daardoor bij aan de goede naam van onze school.
- Het vak is een bron van positieve beweging en reflectie – ook bij leerlingen, docenten en ouders buiten het vaklokaal.
- Het vak geeft uitdrukking aan de wens naar gemeenschap die in ons schoolplan staat.
- Het vak bereikt, mede door de zelfselectie van leerlingen, een niveau dat een generiek vak nooit kan halen.
- Het vak is persoonlijk, zelfs de toetsing is gedeeltelijk gepersonaliseerd.
- Het vak heeft, mede door twintig jaar constante investering en samenwerking, een hoge kwaliteit bereikt.
- Het vak past naadloos in de natuurlijke ontwikkeling van de intelligente, gevoelige en talige adolescent.

Burgerschap en burgerschap

Het is vanuit deze visie dat het CLV met een vak als GLF invulling geeft aan de opdracht tot burgerschapsvorming. We zien deze opdracht niet alleen als een verplichting maar ook als onze verantwoordelijkheid. Het is voor ons vanzelfsprekend dat een overheid die investeert in onderwijs daar ook iets voor terug wil hebben: vrijheidminnende, respectvolle en verantwoordelijke leden van de samenleving.

Dit vak is een gat in de markt. Elke school die gelooft in democratie, kritisch denken en een vrije samenleving zou dit moeten aanbieden. Dit is leren voor het leven.

Jaap Neerken en Jan Swart (docenten GLF)